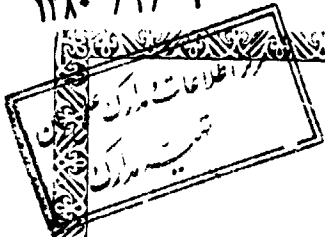

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

موضوع:

بررسی تطبیقی حدود از دیدگاه قرآن، سنت، فرق اسلامی و
قانون مجازات اسلامی

استاد راهنما:

دکتر جمشید جعفرپور

استاد مشاور:

دکتر سیداحمد امامزاده 011779

۳۵۰۱۴

دانشجو:

محمد جلال خواجهزاده

بهار ماه ۱۳۸۹

تقدیم :

به آنان که دین خود را از کتاب و سنت پیامبر (ص) و ائمه (ع)

اخذ می‌کنند نه از افواه مردم.

به کسانی که یستمعون القول فیتبعون احسنه هستند.

و به روح بلند اعیان اسلام ناب در قرن اخیر،

حضرت امام خمینی (ره)

که به مسلمانان دینداری توأم با آزادی آموخت.

تقدیر و تشکر

سپاس خداوندی را که سفنوران از ستودن او عاجزند و مسابگران از شمارش نعمت‌های او ناتوان و تلاشگران از ادای حق او درمانده‌اند فدایی که افکار ژرف‌اندیش، ذات او را درک نمی‌کنند و دست غواصان دریای علوم به او نتواهد رسید بعد از حمد و سپاس فراوان به درگاه حضرت احدیّت، وظیفه خود می‌دانم طبق فرمایش آن فرزانه دوران، امیرمؤمنان علی(ع) که فرمودند: «مَنْ عَلِمَنِي حَقّاً فَقَدْ سِيرَنِي عِدّاً»، ضمن یاد از همه استادان عزیز در طول تفصیل، از زحمات استاد ارجمند جناب آقای دکتر جعفرپور که قبول زحمت فرموده و راهنمایی اینجانب را در تهیه و تنظیم این پایان نامه عهده دار بودند و همچنین از زحمات استاد محترم جناب آقای دکتر امامزاده که بعنوان استاد مشاور در این امر یاری‌ام نمودند و با راهنمایی و مشورت این عزیزان بود که این مهم به انجام رسید کمال تشکر و امتنان را ابراز دارم. از مدیر محترم گروه الهیات جناب آقای دکتر فوئینی که در طول تفصیل از مضر ایشان بهره بردم و در ارائه و تصویب موضوع نهایت همکاری را مبذول داشتند صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نمایم.

در پایان از همه دوستان و سرورانی که در این امر مهم یاری‌ام نموده‌اند مخصوصاً از دوست عزیزم جناب آقای مهندس مهدی امیری نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم.

محمد جلال خواجه زاده

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار.....
۳	مقدمه.....
۱۹	بیان مسئله و اهمیت موضوع.....
۲۰	پرسش های تحقیقاتی.....
۲۰	اهداف تحقیقاتی.....
فصل اول - کلیات	
۲۱	فقه مقارن.....
۲۴	حق در لغت.....
۲۵	حق در اصطلاح.....
۲۶	حق الله و حق الناس.....
۲۹	اقسام حقوق در رابطه با اثبات.....
۳۱	ویژگی ها و خصوصیات.....
۳۲	قواعد عمومی حقوق اسلامی.....
۳۳	ویژگی های قوانین اسلامی.....
۴۰	کیفر در رابطه با ارزش های راستین اسلام.....
۴۰	فلسفه قانونگذاری در اسلام.....
۴۵	ویژگی های کیفر در اسلام.....
۴۶	تعریف حد و اقسام آن.....
۴۹	قاعده تدرء الحدود بالشبهات.....
۴۹	دلالت قاعده.....
۵۰	ملاک در عروض شبهه.....

۵۱ ..... دامنه شمول قاعده

۵۴ ..... احکام قابل اجراء

۵۴ ..... شرایط حکم قطعی

۵۵ ..... آراء کیفری قابل تجدیدنظر

۵۵ ..... مهلت تجدیدنظر خواهی

۵۵ ..... احکام قطعیت یافته و مهلت اضافی

۵۶ ..... احکام قطعیت یافته و فرجام خواهی دادستان کل کشور

۵۶ ..... مرجع تجدیدنظر از احکام

۵۷ ..... اشخاصی که حق تجدیدنظر دارند

فصل دوم - زنا و توابع آن

۵۸ ..... بخش اول - زنا

۵۹ ..... نصوص قانونی زنا از قرآن و سنت

۶۱ ..... کیفرهای زنا

۶۲ ..... قتل (اعدام)

۶۵ ..... حد رجم

۷۳ ..... شرایط احصان

۷۵ ..... سخنی در رجم و پاسخ به یک انتقاد

۸۰ ..... تازیانه زدن به تنهایی (صد تازیانه)

۸۵ ..... کیفر تازیانه در قوانین جزای وضعی

۸۸ ..... تازیانه زدن و سنگسار کردن (جمع میان جلد و رجم)

۸۹ ..... تازیانه زدن، تبعید کردن و سر تراشیدن

۹۳ ..... فلسفه تبعید

صفحه

عنوان

۹۵	کیفر پنجاه تازیانه
۹۵	حد مبعوض
۹۶	کیفر ضغت
۹۸	کیفر جمع (جمع میان حد و تعزیر)
۹۹	راهای اثبات زنا (اقرار)
۱۰۱	بینه
۱۰۵	علم قاضی در حقوق اسلام
۱۰۸	تعدد بزه در زنا
۱۱۰	بخش دوم - توابع زنا
۱۱۳	کیفر لواط
۱۱۵	راههای اثبات
۱۱۶	تعدد در بزه لواط
۱۱۷	مساحقه و کیفر آن
۱۱۷	تعدد در بزه سحاق
۱۱۸	قیادت (قوادی) و کیفر آن
	فصل سوم - قذف
۱۲۰	قذف
۱۲۰	کیفر قذف
۱۲۸	تعدد بزه قذف
۱۲۹	تعدد قذف شونده
۱۲۹	وحدت قذف شونده و تعدد الفاظ قذف
۱۲۹	ماهیت بزه قذف

عنوان

صفحه

۱۳۱	هدف از قانونگذاری این کیفر
۱۳۲	قذف در حقوق جزای وضعی
۱۳۵	موراد ساقط شدن حد قذف
۱۳۵	لعان

فصل چهارم - شرب مسکر

۱۳۷	شرب مسکر
۱۴۰	کیفر شرب مسکر
۱۴۴	راههای اثبات جرم در دادگاه
۱۴۶	تعدد در شرب خمر
۱۴۶	زیانهای شراب و واکنش جهانی درباره آن

فصل پنجم - سرقت

۱۴۸	سرقت
۱۵۰	تعریف لغوی سرقت
۱۵۱	تعریف سرقت در مقررات موضوعه
۱۵۲	ارکان جرم سرقت (رکن قانونی - رکن مادی)
۱۵۲	فعل مرتکب (ربایش)
۱۵۴	موضوع جرم (شیء قابل سرقت)
۱۵۶	شیء متعلق به غیر
۱۶۲	وسیله
۱۶۲	تحقیق نتیجه مجرمانه (ربودن مال غیر)
۱۶۳	رکن روانی (معنوی)
۱۶۴	نتیجه بحث

صفحه

عنوان

۱۶۵	..... انواع سرقت
۱۶۵	..... سرقت عادی
۱۶۶	..... سرقت تعزیری مشدد
۱۶۶	..... سرقت مسلحانه و راهزنی
۱۶۸	..... سرقت مستلزم حد به معنای اخص
۱۶۸	..... شرایط سارق
۱۷۰	..... بلوغ شرعی
۱۷۴	..... عقل
۱۷۶	..... اختیار
۱۷۷	..... عدم اضطرار
۱۷۸	..... شرط سلبی
۱۸۲	..... شرایط مال مسروق (موضوع جرم)
۱۸۸	..... خصوصیات سرقت
۱۸۸	..... مخفیانه بودن عمل
۱۸۸	..... هتك حرز
۱۸۹	..... خارج کردن مال از حرز
۱۸۹	..... سرقت در سال قطعی نباشد
۱۹۱	..... سرقت مستلزم حد به معنای اخص
۱۹۱	..... مجازات سرقت مستلزم حد
۱۹۵	..... تعدد جرم
۱۹۷	..... فلسفه قطع دست در حد سارق
۲۰۱	..... راههای اثبات سرقت

عنوان

صفحه

۲۰۲	شرایط اجرای حد.....
۲۰۴	جایگاه توبه در سقوط حد قطع ید سارق.....
فصل ششم - محاربه و افساد فی الارض	
۲۰۶	محاربه و افساد فی الارض.....
۲۰۷	بحث لغوی.....
۲۰۹	شان نزول آیه.....
۲۱۰	محارب کیست؟.....
۲۱۴	مجازات محاربه از دیدگاه روایات.....
۲۲۳	کیفیت اجرای کیفرهای چهارگانه.....
۲۲۵	نقش توبه در محاربه و اجرای مجازات آن.....
۲۲۶	چگونگی اثبات محاربه.....
۲۲۸	استمرار یا تعدد جرم محاربه.....
۲۲۹	جمع بندی و نتیجه بحث.....
۲۳۲	پیشنهاد.....
۲۳۳	فهرست آیات.....
۲۳۶	کتابنامه.....

باسمه تعالی

پیشگفتار

مسلمانان از دیرباز در تبیین اندیشه های دینی دچار اختلاف نظر شده و بر اساس همین اختلاف نظرها به دسته ها و فرقه های مختلف تقسیم شده اند. این برداشت های متفاوت از مسائل دینی و مذهبی از افکار فلسفی و علم کلام شروع شد یعنی، تفاوت برداشت در موضوعاتی نظیر صفات خداوند، عدالت خداوند، حدوث و قدیم جهان و ... بود که منجر به پیدایش سه مکتب بزرگ کلامی یعنی شیعی، معتزله و اشاعره گردید.

بطور مثال اشاعره، که به عموم اهل سنت اطلاق می شود به عدالت خداوند معتقد نیستند و می گویند خدا اراده اش فعال مایشاء است.^(۱) معتزله انسان را فاعل و مختار می دانند^(۲) و شیعه اعتقاد به عدالت خداوند داشته و در مسئله جبر و اختیار بحث «لا جبر و لا تفویض بل امر بین الامرین» را مطرح کرده اند^(۳) این تفاوت برداشتها همچنان ادامه پیدا کرد و در مسائل دیگری نظیر ولایت، امامت و رهبری و ... نیز وارد شد که همین امر موجب پدید آمدن دو فرقه بزرگ

۱ - مطهری، مرتضی، «آشنایی با علوم اسلامی»، جلد دوم، تهران: انتشارات صدرا، چاپ یازدهم، ۱۳۷۱؛ ص ۵۸

۲ - پیشین: ص ۷۵

۳ - پیشین: ص ۴۶

اسلامی یعنی شیعه و سنی گردید.

اهل سنت معتقدند که خلیفه باید بطور آزاد از بین بهترین افراد مسلمین انتخاب شود،^(۱) در حالیکه شیعیان معتقدند که مسئله رهبری در زمان حیات پیامبر مشخص شده و احتیاجی به انتخاب مردم نیست.^(۲)

اختلاف نظرها کم کم پا را فراتر از حیطه تفکرات و اندیشه‌های دینی گذاشت و وارد مسائل فقهی و فروع شرعی گردید و همین امر باعث پیدایش پنج مذهب فقهی بزرگ یعنی جعفری، شافعی، حنفی، حنبلی و مالکی شد.

این تحقیق از آنجا که مربوط به مسائل فقهی و فروع شرعی می‌شود سعی بر آن دارد تا با استفاده از نصوص قرآنی و سنت معتبر، حدود الهی را از دیدگان این پنج مذهب بزرگ اسلامی مورد بررسی قرار دهد، در این زمینه آرا و نظرات مختلف جمع‌آوری و سعی شده که موازنه و سنجش بین این نظرات صورت گیرد و نقاط اشتراک و افتراق نظرات مشخص شود و در پایان هر فصل به تناسب پاسخهایی به اعتراضات برخی در مورد بعضی از کیفرها داده شده است.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

۱ - راوندی، مرتضی، «تاریخ تحولات اجتماعی» تهران: چاپخانه سپهر، چاپ دوم، ۱۳۵۸؛ ص ۲۷۲.

۲ - مطهری، مرتضی «امامت و رهبری» تهران: انتشارات صدرا، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۲؛ ص ۶۸.

مقدمه:

در صدر اسلام خلفا و دادرسانی که از طرف خلیفهٔ مسلمین به نقاط مختلف گسیل می‌شدند، به امر دادرسی توجه و علاقه زیاد نشان می‌دادند و در راه تشخیص حق از باطل کوشش می‌کردند. با این حال چون همواره قضاوت از روی ظواهر امر صورت می‌گرفت بیشتر کسانی که زبان و بیان گویائی نداشتند در دادرسیها محکوم می‌شدند. پیامبر (ص) می‌فرماید: بعضی از متخاصمین بهتر می‌توانند بیان کنند و دلیل بیاورند. اگر من روی حسن بیان، حکم دادم محکوم له خوب دقت کند اگر ذیحق نباشد حق برادر خود را هرگز پایمال نکند و الا حکم برای او یک پارهٔ دوزخ خواهد بود.^(۱)

بعد از رحلت پیامبر اسلام (ص) دادرسی و محاکمات به وسیلهٔ خلفا صورت می‌گرفت. ابوبکر در محاکماتی که نزد او مطرح می‌شد نخست قرآن را می‌دید در غیر این صورت از روی سنت یا حکم پیامبر رأی می‌داد و اگر هیچکدام از آنها نبود، مسلمین را گرد خود جمع و مسئله را مطرح کرده رأی آنها را می‌خواست. همین که رأی عموم بر یک حکم قرار می‌گرفت آن را اجرا می‌کرد.^(۲)

عمر بیش از سایر یاران پیامبر به عقیده و رأی خود عمل می‌کرد و اگر با مشکلی مواجه می‌شد با اصحاب اطلاع شور می‌کرد، سپس اعلام نظر می‌نمود.^(۳)

۱ - راوندی، مرتضی، پیشین؛ ص ۲۵۲ به نقل از کتاب عرب و اسلام.

۲ - پیشین؛ ص ۲۵۲.

۳ - پیشین؛ ص ۲۵۲.

عمر برای حل و فصل دعاوی برای هر شهر قاضی مخصوص معین نمود و سازمان شهربانی را اولین بار به وجود آورد. قاضی هر شهر هنگام طرح دعاوی با کارشناسان و مطلعین محل مشورت و سپس اظهار نظر می نمود. معمولاً این آرا که مبتنی بر قرآن و سنت و یا عقیده و رأی قضات بود پایه و رویه‌ای برای احکام و آراء بعدی قرار می گرفت.^(۱)

مجاورت اعراب با ملل متمدن سبب گردید که بسیاری از مظاهر علمی و اجتماعی آنان در جامعه اسلامی رسوخ یابد و با تمدن اسلامی در هم آمیزد.

راوندی در کتاب تاریخ تحولات اجتماعی می گوید^(۲): بعضی معتقدند که پاره‌ای از قواعد فقهی روم عیناً نقل و مورد استفاده مسلمین قرار گرفته است از جمله قاعده مشهور "البینه علی المدعی و الیمین علی من انکر" را مأخوذ از قواعد رومیان می دانند.

بهر حال احکام و مقرراتی که امروزه در بعضی از ممالک اسلامی معمول است از آغاز امر مرتب و مدوّن نبوده است.^(۳)

پایه فقه اسلامی از قرآن است که حاوی دستورهای کلی است، پس از قرآن، سنت و حدیث یعنی گفتار یا کردار پیامبر ملاک عمل قرار گرفت و بعد از رحلت حضرت ختمی مرتبت، شیوه عمل اصحاب هم به سنت اضافه شد زیرا اصحابه اعمال و گفتار حضرت را فرا گرفته برای دیگران نقل می کردند. از روی حدیث پیامبر (ص) بسیاری از آیات قرآن که مجمل است تفسیر و توضیح داده شد. مثلاً در قرآن از نماز بطور اجمال یاد شده در حالیکه حضرت بطور تفصیل، وقت و کیفیت آنرا توضیح داده است.

در قرون اولیه نهضت اسلامی، بعلت گرمی تجارت و فعالیت‌های گوناگون اقتصادی وجود

۲ - پیشین: ۲۵۲.

۱ - پیشین: صص ۲۵۲ - ۲۵۳.

۳ - پیشین: ص ۲۵۲.

قوانین و مقررات ثابتی برای عقود و معاملات ضرورت داشت و چنین قوانینی در قرآن موجود نبود، عده‌ای از علما فقه با توجه به دستورات کلی قرآن و اعمال و اقوال پیامبر و جانشینان او به تدوین قوانین فقه اسلامی همت گماشتند، اهل تشیع از گفته‌های ائمه تبعیت می‌کنند و مبنای کار خود را در کلیه عقود و ایقاعات و امور جزائی بر فتاوی آنها بنا می‌گذارند آنان باب اجتهاد را برای حل مسائل مهم مفتوح می‌دانند و در هر موقع به اقتضای زمان در مسائل مورد نظر اظهار عقیده می‌نمایند. درحالیکه از میان سلسله محققین و فقهای اهل تسنن دستورهای امام ابوحنیفه، امام شافعی، امام مالک و امام حنبل مستند و مبنای کار اهل تسنن قرار گرفت.

در امور جزائی نیز مبنای عمل، قوانین قرآن است و اساس آن همانند قوانین حضرت موسی (ع) بر قصاص و مجازات به مثل قرار گرفته است. منتها به موجب احکام تورات جانی یا یکی از افراد خانواده او مجازات می‌شدند^(۱) درحالیکه در اسلام برای جلوگیری از خونریزی و جنگهای خانوادگی قانون دیه معمول گردید و در قرآن اخذ دیه و گذشت از قاتل مورد تمجید قرار گرفته است و در مورد دزدی مرد و زن "السارق و السارقه" مقرر شده است که دست هر دو آنها قطع شود. مجازات راهزنی، حبس یا قطع یکی از آنها است حکم زنای محصنه سنگسار است مشروط بر اینکه چهار نفر گواهی عینی وقوع آنرا گواهی دهند و مجرم نیز اقرار نماید و مجازات شرابخواری هشتاد تازیانه است. این رساله با عنوان "بررسی تطبیقی حدود از دیدگاه قرآن، سنت فرق اسلامی و قانون مجازات اسلامی" به بررسی یکی از امور جزائی اسلامی یعنی حدود الهی می‌پردازد. این رساله شامل ۶ فصل است که در هر فصل به بررسی قسمتی از موضوع پرداخته شده است.